

Никифоренко В. Г.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри управління персоналом і економіки праці
Одеського національного економічного університету*

Nikiforenko V. G.

*Doctor of Economics, Professor,
Chief of Personnel management and labor economics,
Odessa National Economic University*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ПРАЦЕЮ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. У статті обґрунтовано наукове підґрунтя управління інноваційною працею на сучасному підприємстві; визначено набір інструментів управління інноваційною працею на сучасному підприємстві; визначено особливості зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства в сучасних умовах.

Ключові слова: інноваційна праця, управління інноваційною працею, сучасне підприємство, особливості сучасного підприємства.

Постановка проблеми. Складна ситуація у сфері інноваційної праці на сучасному підприємстві зумовлює необхідність подальшого розвитку та поглиблення досліджень у цьому напрямі. Стан управління інноваційною працею, визначення його нової сутності в сучасних умовах як цілісного об'єкта потребує комплексного системного підходу, який теж поки відсутній. Оскільки зміст інноваційної праці значно відрізняється від інших видів праці, то недостатньо розробленими також залишаються теоретичні та практичні питання щодо визначення самої сутності управління інноваційною працею в сучасних умовах промислового підприємства, що унеможливорює вироблення відповідних інструментів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні аспекти управління інноваційною діяльністю та інноваційною працею на сучасному підприємстві знайшли відображення у роботах багатьох вітчизняних та закордонних учених, таких як А.А. Турило, С.М. Ілляшенко, О.В. Коваленко, В.Л. Конашук, Л.А. Кромська, І.І. Новаківський, І. Ансофф, Р. Акофф та ін. Однак єдиної думки щодо змісту цих економічних категорій досі немає. У роботі А.А. Турило досить ґрунтовно розглянуто управління інноваційним розвитком з визначенням оцінки і планування ефективності підприємства. І.І. Новаківський підкреслює, що управління сучасним підприємством необхідно розглядати в умовах становлення інформаційного суспільства. С.М. Ілляшенко пропонує концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємства. Але автори, на жаль, залишають поза увагою категорію «управління інноваційною працею підприємства». Метою статті є обґрунтування концептуальних положень

щодо управління інноваційною працею на сучасному підприємстві. Для досягнення поставленої мети дослідження визначено такі наукові завдання: 1) визначити особливості зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства в сучасних умовах; 2) обґрунтувати концептуальні положення підходу до управління інноваційною працею на підприємстві; 3) провести аналіз стану інноваційної діяльності на підприємствах України.

Результати дослідження. Оскільки в економічній літературі [1–7] відсутня чіткість у визначенні підходу до управління інноваційною працею на підприємстві, було сформульовано такі концептуальні положення управління інноваційною працею на сучасному підприємстві. По-перше, більшість авторів вважають, що сучасне підприємство повинно бути заснованим на інноваційній діяльності. Деякі з них підкреслюють [1], що сучасне підприємство повинно включати ефективну систему управління, виготовлення продукції за інноваційними технологіями. Наприклад, І.І. Новаківський [2] відводить важливу роль у формуванні організації ефективних систем управління підприємства становленню інформаційного суспільства. Автор підкреслює необхідність посилення уваги до інтелектуально-інноваційних перетворень та необхідність формування таких рис характеру у працівників, які займаються інноваційною працею, як «висока адаптивність, креативність, творчість та мобільність» [2]. С.М. Ілляшенко [3–4] підкреслює, що сучасні промислові підприємства для довгострокового функціонування на ринку потребують реалізації планування інноваційної діяльності за допомогою ефективно вибраної інноваційної стратегії. Автор також акцентує увагу на розвитку «новітньої форми організації праці», що пов'язане з високим рівнем розвитку інноваційного потенціалу на підприємстві. С.М. Ілляшенко у своїх роботах [3; 4] також підкреслює, що фактором економічного зростання більшості сучасних підприємств є інноваційна діяльність та інноваційна праця. Автор вважає, що для ефективного управління інноваціями на підприємстві необхідне формування комплексної системи управління з урахуванням стратегічного та проектного рівня. А.А. Турило [5] відзначає, що парадигма розвитку підприємства неможлива без вибору інноваційного типу розвитку підприємства в сучасних умовах господарювання. Автор виділяє елементи сучасного підприємства, які потрібні для процесу інноватизації. До них, на його думку, належать [5] технічний, організаційний, управлінський, кадровий, соціально-економічний та логістичний рівні підприємства. О.В. Коваленко, В.Л. Конащук, Л.А. Кромська [6] характеризують сучасне виробництво в галузях машинобудування скороченням життєвого циклу продукту. Вирішення цієї проблеми можливе тільки за безперервного оновлення продукції на підприємствах цієї галузі. По-друге, на основі дослідження поглядів зарубіжних та вітчизняних, учених було виявлено особливості зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства в сучасних умовах.

С.М. Ілляшенко виділяє такі [3] особливості, як 1) ідентифікація ступеня важливості «можливостей», «загроз», «сильних» та «слабких» сторін підприємства для «ефективного управління навколишнім середовищем та ефективного впливу на

внутрішні процеси»; 2) для «відокремлення впливу» зовнішнього і внутрішнього середовища необхідне побудування профілю підприємства; 3) «ідентифікація найбільш важливих факторів». Так, наприклад, у наведеному SWOT-аналізі автор відокремлює потенційні внутрішні сильні та слабкі сторони, а також потенціальні зовнішні можливості та загрози. Автор також приділяє значну увагу врахуванню зовнішніх ризиків, серед них виділяє політичні ризики, зовнішні екологічні та соціальні, фінансові ризики. Автори у [7] підкреслюють, що зміна зовнішнього середовища потребує відповідної загальної стратегії промислового підприємства. «Склад компонентів внутрішнього середовища» підприємства дає змогу вибрати ту чи іншу інноваційну стратегію. Розроблення стратегій інноваційної діяльності включає, на думку автора, такі особливості зовнішнього та внутрішнього середовища, як 1) збільшення необхідних обсягів інформації; 2) «своєчасне реагування» зовнішнього середовища на зміну на ринку; 3) «багатоваріантний характер прогнозів», який засновано на врахуванні різних чинників впливу; 4) глибокий аналіз факторів ризику. А.А. Турило [5] підкреслює вплив зовнішнього середовища на економічний стан усього підприємства. Автор вважає, що зовнішнє середовище є «складною інтегрованою субстанцією», яка в сучасних умовах постійно змінюється. А.А. Турило виділяє такі особливості зовнішнього середовища підприємства в сучасних умовах, як 1) «динамічність і мінливість зовнішнього середовища»; 2) «амплітуда у часі» 3) «коливання сукупності його параметрів». Ці особливості потребують, на погляд автора, відповідних засобів щодо забезпечення рівня конкурентоспроможності в умовах високого рівня невизначеності та ризику. Для цього необхідна «інноватизація виробництва» та формування системного управління на цьому підприємстві. Н.І. Верхоглядний, Д.Ю. Барінов [8] також вважають, що в умовах нестабільного економічного стану особливостями зовнішнього та внутрішнього середовища є 1) формування системи управління; 2) розроблення та вибір «відповідної стратегії функціонування»; 3) «прогнозування змін та своєчасне реагування на них». По-третє, на основі даних [9] державної служби України за період 2010–2017 років проведено аналіз стану інноваційної діяльності та інноваційної праці. Його результати дають змогу дійти таких висновків. Загальна кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок (НДР) в Україні суттєво зменшилася за період 2010–2017 років. У 2017 році загальна кількість цих працівників зменшилася лише на 4% порівняно з 2016 роком і становила 94 274 чол., порівняно з 2015 роком – зменшилася на 23%. Але якщо порівнювати загальну кількість працівників у 2017 році з 2010 роком, то можна відзначити їх зменшення у 1,93 раза, а порівняно з 2013 роком – у 1,64 раза. Порівняно з 2015 роком загальна кількість цих працівників у 2017 році зменшилася лише у 1,3 раза. У 2016 році загальна кількість працівників зменшилася лише на 20% порівняно з 2015 роком і становила 97 912. Порівняно з 2013 роком загальна кількість виконавців у 2016 році зменшилася лише на 37%. Але якщо порівнювати загальну кількість цих працівників у 2016 році з 2010 роком, то можна відзначити їх зменшення у 1,86 раза, порівняно з 2013 роком – у 1,6 раза.

У загальній кількості виконавців НТР найвагомішу частку займають дослідники (у 2010 році ця кількість становила понад 73% від загальної кількості наукових працівників, у 2011 році – 74,4%, у 2012 році – 74,3%, у 2013 році – 74,5%, у 2014 році – 74,5%, у 2015 році – 73,7%, у 2016 році – 65%, у 2017 році – 63%). Таким чином, питома вага дослідників у загальній кількості працівників, задіяних у виконанні НДР, у 2016–2017 роках зменшилася, що є негативним фактором. Показник кількості працівників, зайнятих у виконанні НДР, також має постійну тенденцію до зменшення у 2010–2017 рр. (у 2017 році у порівнянні з 2016 роком – на 6,7%, з 2015 р. – на 34,2%, з 2014 р. – на 41,5%, з 2013 р. – на 48,7%, з 2012 р. – на 51,4%, з 2011 р. – на 54,5%, з 2010 р. – на 55,6%). Зниження показника кількості виконавців НДР частково відбулося за рахунок спеціалістів, які мають науковий ступінь (докторів та кандидатів наук). Тому необхідно проаналізувати зниження кількості цієї категорії персоналу. Кількість виконавців НДР, які мають науковий ступінь, у загальній кількості цих працівників також за період 2010–2017 років суттєво зменшилася (з 5659 чол. до 2161 чол.), або у 4,5 раза. Так, наприклад, порівняно з 2010 роком це зменшення становить 32 498 чол., або 5,5%. Це зменшення простежується поступово на протязі 8 років. Кількість докторів наук, які виконують наукові дослідження і розробки, у 2017 році зменшилася порівняно з 2016 роком незначно – на 2,1% (а порівняно з 2010 р. – на 5032 осіб, або на 42%, з 2013 р. – на 4213 осіб, або на 37,8%). У 2016 році чисельність цих спеціалістів зменшилася на 26% порівняно з 2015 роком (на 2480 осіб), у порівнянні з 2010 р. – зменшилася на 42% та на 36,4% – з 2013 р. Слід також зазначити, що протягом 2012–2013 рр. ця кількість зменшувалася незначно. Порівняння кількості наукових кадрів, які займалися НДР, за період 2010–2017 рр. наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння кількості працівників, задіяних у виконанні НДР,
за період 2010–2017 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Відносна зміна, % з 2010 р.	Відносна зміна, % з 2015 р.	Відносна зміна, % з 2016 р.
Кількість працівників, усього	182484	175330	164340	155386	136123	122504	97912	94274	-48,34	-23,04	-3,7
Мають науковий ступінь:	58659	57998	53222	52351	47065	42420	27299	26161	-55,40	-38,33	-4
доктора наук	11974	11677	11172	11155	9983	9571	7091	6942	-42,02	-27,46	-2
кандидата наук	46685	46321	42050	41196	37082	32849	20208	19219	-58,83	-41,5	-5
Кількість дослідників	133744	130403	122106	115806	101440	90249	63694	59392	-55,6	-34,2	-7
Кількість техніків	20113	17260	15509	14209	12299	11178	10000	9144	-54,54	-18,2	-8,56
Допоміжний персонал	28627	27667	26725	25371	22384	21077	24218	25738	-9,10	122,11	6,27

Чисельність кандидатів наук, які виконують НДР, у 2017 році порівняно з 2010 роком також зменшилася – на 27 466 чол., або 58,83%. (у 2011 р. – на 58,51%, 2012 р. – на 54,3%, 2013 р. – на 46,65%, 2014 р. – на 48,17, 2015 р. – на 41,5%, 2016 р. – на 6,8%). У 2016 році порівняно з 2015 роком кількість кандидатів наук також зменшилася приблизно на 5% (а порівняно з 2010 р. – на 26 477 осіб, або на 56,7%,

та з 2013 р. – на 20 988 осіб, або на 51%). У 2015 році чисельність цих спеціалістів зменшилася на 11,4% порівняно з 2014 роком (на 4233 осіб), порівняно з 2010 роком – на 13 836 осіб, або на 29,6%. По-четверте, для управління інноваційною працею необхідно побудувати механізм управління інноваційною працею на сучасному підприємстві, який включає до себе такі складники, як відповідні принципи, підходи, функції, методи, чинники управління інноваційною працею та необхідні елементи забезпечення. Цей механізм повинен включати інформаційне, ресурсне, організаційне, економічне та методичне забезпечення у сполученні з постійним моніторингом інноваційної праці. По-п'яте, управління інноваційною працею базується на її нормуванні. Методи нормування інноваційної праці залежать від типу та характеру інноваційних робіт. Пропонується диференціювати використання методів нормування відповідно до ступеня інноваційності та креативності робіт.

Висновки. Запропоновані концептуальні положення щодо управління інноваційною працею містять такі наукові результати: 1) обґрунтовано наукове підґрунтя управління інноваційною працею на сучасному підприємстві; 2) виявлено особливості зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства в сучасних умовах; 4) визначено набір інструментів управління інноваційною працею на сучасному підприємстві. Майбутнім напрямом дослідження у цій предметній галузі може стати обґрунтування теоретичного підходу та практичних рекомендацій щодо розроблення окремих складників механізму управління інноваційною працею на сучасному підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Підприємство в сучасній системі господарювання. URL: pidruchniki.com/.
2. Новаківський І.І. Система управління підприємством в умовах становлення інформаційного суспільства: монографія / І.І. Новаківський. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 316 с.
3. Ринково-орієнтоване управління інноваційним розвитком [Текст]: монографія / за ред. д.е.н., професора С.М. Ілляшенка. Харків: ТОВ «Діса плюс», 2015. 448 с.
4. Ілляшенко С.М. Інноваційний розвиток: маркетинг і менеджмент знань: монографія / С.М. Ілляшенко. Суми: ТОВ «Діса плюс», 2016. 192 с.
5. Турило А.А. Основи управління інноваційним розвитком підприємства: [монографія] / А.А. Турило. Кривий Ріг: Вид. Козлов Р.А., 2017. 307 с.
6. Коваленко О.В. Управління інноваційною діяльністю: шляхи вдосконалення [Текст]: монографія / Коваленко О.В., Конащук В.Л., Кромська Л.А., за загальною редакцією д.е.н., проф. Коваленко; Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2014. 144 с.
7. Управління інноваційним розвитком підприємства: монографія / Федоренко В.Г., Федулова Л.І., Безус П.І., Федоренко С.В., Сотнікова О.В., Пінчук Ю.В., Пінчук Ю.Б., Федоренко М.С., Палиця С.В.; заг. ред. В.Г. Федоренко, Л.І. Федулової. К.: ТОВ «ДСК центр», 2014. 346 с.

8. Верхоглядова Н.І., Барінов Д.Ю. Врахування впливу факторів зовнішнього середовища під час прогнозування розвитку суб'єктів малого підприємництва в будівництві / Н.І. Верхоглядова, Д.Ю. Барінов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. Випуск 28. С. 70–73.

9. Наукова та інноваційна діяльність України. 2017 рік. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМ ТРУДОМ НА СОВРЕМЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ

Аннотация. В статье обоснована научная основа управления инновационным трудом на современном предприятии; определен набор инструментов управления инновационным трудом на современном предприятии; определены особенности внешней и внутренней среды предприятия в современных условиях.

Ключевые слова: инновационный труд, управление инновационным трудом, современное предприятие, особенности современного предприятия.

CONCEPTUAL BASES OF MANAGING INNOVATIVE WORK AT THE MODERN ENTERPRISE

Summary. The article substantiates the scientific basis of innovation management at a modern enterprise; a set of tools for managing innovative work in a modern enterprise; specifics of the external and internal environment of the enterprise in modern conditions.

Key words: innovative work, management of innovative work, modern enterprise, features of modern enterprise.